

Även Göring smuttade

Den märkliga kulturföreteelsen Coca-Cola blev en av de hatade och älskade symbolerna för Amerikas århundrade. Nu har dryckens historia skrivits.

Historien om en dryck

Mark Pendergrast

For God, country and Coca-Cola
The definite history of the world's most popular soft drink
Orion Business Books 2000.
Regina Hill

En som är kritisk till Coca-Cola-imperiet har sagt, att Coca-Cola är "den mest otroliga mobiliserings- och mänsklig energi för triavla syften sedan byggandet av pyramiderna".

Sällan har en populär dryck varit så impopulär som Coca-Cola. För dem som reagerar mot amerikansk allmakt är det djävulens elixir. Under senaste tiden har inte Coca-Colas anseende varit på topp med tanke på vad som händer med drycken i Belgien, ledande till säljförbud i Frankrike och Beneluxländerna. Och det var ingalunda den första förtroendekrisen. Om detta kan man läsa i Mark Pendergrasts senaste historik över Coca-Cola.

Coca-Cola är ju en märklig brygd, och de som dricker vet inte riktigt vad den innehåller. Som måltidsdryck är den tveksam, särskilt nyttig är den inte heller. Den har sedan 1930-talet varit en fast beståndsdel i det amerikanska snabbmatkonceptet, som gjort en stor del av amerikanerna överviktiga.

Å ANDRA SIDAN ÄR DEN ETT ALTERNATIV till alkohol, och colan har säkert gjort mer för nykterheten än tusentals nykterhetsivrare. Med andra ord en relativt harmlös dryck, som miljontals människor helt enkelt tycker är förbaskat god.

Coca-Colan "uppfanns" av John Pemberton

Inte bara Göring (till vänster) drack Coca-Cola - under andra världskriget fick drycken sina första konsumenter i Europa och har sedan dess spritts över världen. Den så kända flaskan var faktiskt ett svenskt ursprung: den tillverkades av Alexander Samuelsson (till höger).

i Atlanta i slutet av 1800-talet. Han saluförde den som ett hälsoelixir. Människorna i industrialiserings USA var nervösa och stressade, varför "root doctors" och rena kvacksalvare gjorde stora affärer. Huvudargumentet för en ny dryck var inte att den var välsmakande, utan att den kunde ge nya krafter. Exotiska stimulantia ingick ofta, för amatörfarmakologen Pembertons del var det Kokablad från Västafrika.

Kolan hade en vän i Freud, som betygade dess livgivande verkan i skriften *Über Cola* (1885), samma år som Coca-Cola gjorde sin debut.

I november det året förbjöds nämligen alkohol i Atlanta. Framtiden låg öppen för en dryck som kunde stimulera utan att innehålla sprit. Folk blev förtjusta i Coca-Cola,

det gick bra för Pembertons elixir, fast inte tillräckligt för att trygga hans ekonomi. Han vilar i en namnlös grav, och hans änka dog i misär. Den som tog över var Asa Candler, en visionslös snälljåk, som vägrade understödja Pembertons änka och som senare visat sig ha förfalskat dokument för överlåtande av äganderätten till honom. Men under Candlerns tid växte företaget ut över hela Amerika.

EFTER FÖRSTA VÄRLDSKRIGET fick flaskan den kurviga form den ännu har, baserad på 1913 års hobbleskirtmode. Fast ju populärare drycken blev, desto fler försökte att apa efter den. Ända in på 1920-talet processade företaget mot sina imitatorer. Dessutom förekom talrika konflikter med statsmakten,

bland annat med den energiske Dr Wiley, som förestod ett embryo till livsmedelsverk.

Under The Progressive Era blev medelklassen kritisk mot en del av storföretagens produkter. Den forna hälsodrycken blev nu farlig, antingen för cocainehållet eller för den mikroskopiska alkoholhalten och för koffeinhalten. 1902 såg Candler till att ta bort det lilla som kunde betraktas som kokain, in, bland annat därför att vita rasister menade att drycken gjorde negrerna vilda! Under tjugotalet ebbade hälsokritiken ut för att återkomma under tretti- och sjuttitalet.

Den legendariske chefen Robert Woodruff, som regerade över Coca-Cola-imperiet i drygt 60 år, såg till att marknadsföringen styrde bort från hälsoaspekten. Den inriktades helt

Så fick Marcus Wallenberg sina pund

Ulf Olssons *Att förvalta sitt pund* handlar bland annat om maktkampen mellan Kreuger och Wallenberg. Men boken lämnar läsaren med många frågetecken.

Boken *Att förvalta sitt pund* innefattar ett stycke svensk industrihistoria, som också visar vad som händer efter upplösningen i den största ekonomiska maktkampen mellan två familjer i Sveriges historia: Vad sörhände, sedan familjen Wallenberg genom en rad omständigheter tagit över en stor del makten från Ivar Kreuger, efter Kreugers död 1932. Boken ger emellertid inte några ordentliga förklaringar till omständigheterna kring detta.

I dag måste det anses odiskutabelt att Marcus Wallenberg varit en av huvudaktörerna när det gäller familjen Wallenbergs övertagande av stora delar av Kreugergruppen. Därför saknar jag ordentlig information om detta i boken. Senare tids forskning visar på ett tydligt sätt att Ivar Kreuger aldrig var på

Ivar Kreugers död först nedvärderades på ett otillbörligt sätt och sedan slumpades bort till bland andra familjen Wallenberg.

Enligt författaren professor Ulf Olsson hade Marcus Wallenberg en nyckelposition i en affärsdynamik som var på väg in i tredje generationen, där Marcus tidigt såg sig som ansvarig för släktens fortsatta position inom svenskt näringsliv.

BOKEN BESKRIVER ÖPPET hur Wallenbergs tankar och arbetar, bland annat för att på bästa sätt förvalta familjeförmögenheten. På Marcus Wallenbergs tid gjordes det genom att den familjeägda banken (som blivit storbanken SEB) tjänade pengar eller genom att familjemedlemmarna själva investerade i industriföretagen. Men fa-

Svensk ekonomihistoria

Att förvalta sitt pund.

Marcus Wallenberg 1899-1982

Ulf Olsson

Ekerlids Förlag, 2000.

framgång via finans- och holdingbolag som kunde bedriva finansiel- lers verksamheter i större skala.

Ulf Olsson beskriver hur gesäll- provet för Marcus Wallenberg kom i början av 20-talet, som medförde stora omvälvningar i svenskt näringsliv. Många industriföretag gick i konkurs, företag hamnade i händerna på banker och andra fordringsägare, som i likhet med vad som händer under den senaste bankkrisen (1987-1993) passade på att ta över deras egendom.

Aktiekurserna sjönk och det var bara de som hade tillgång till peng- ar och framtidsstro som kunde flytta fram sina positioner.

De som grep tillfället i flykten vid denna tidpunkt var både Mar-

Kreuger var därför den ende som på allvar hotade den Wallenbergska maktfären under hela 20-talet och i början av 30-talet.

ELDDOPET FÖR MARCUS Wallenberg kom i slutet av 20-talet. Vid den tiden var Kreugerimperiets fortsatta utveckling den heta frågan. Enligt Olsson drev Marcus Wallenberg i sin egenskap av bankman, mot slutet av 1931 hårda förhandlingar med Ivar Kreugers bolag Kreuger & Toll.

Boken avslöjar också hur Marcus Wallenberg hade hemliga förhandlingar med George Murnane från den amerikanska bankfirman Lee, Higginson & Co under 1931, Kreugers viktigaste bankförbindelse i USA. Murname tycks ha försvarat Kreuger inför Marcus Wallenberg. Syftet med dessa förhandlingar och vad de ledde fram till, ger tyvärr boken inget bra svar på.

Ulf Olsson berättar hur Marcus Wallenberg personligen ledde Wal-

lsten i spåren av Kreugerimperiets upplösning efter Ivar Kreugers död 1932.

Företag som Svenska Tändsticksaktiebolaget, SKF, Ericsson, Svenska Cellulosaaktiebolaget, fastighetsbolaget Hufvudstaden och Boliden tillhörde alla Kreugersfären. En stor del av dessa övergick till Wallenbergsfären. Vad jag saknar är en beskrivning av hur överföringen kunde ske.

I boken framgår att Marcus Wallenberg i slutet av sitt liv hyllas på ett sätt som ingen annan bankman eller industrialist före honom.

Det uppenbara fel författaren gör är att han marginaliserar Ivar Kreugers ännu mer omfattande affärsverksamhet trots att större delen av denna är det som Marcus Wallenberg bygger vidare på.

I dag är det ju odiskutabelt att den ekonomiska makten i Sverige innehas av familjen Wallenberg. Men hur hade mönstret sett ut om Ivar Kreuger fått leva? Den frågan ger boken inget riktigt bra svar på.